

SZIDÖK Képzés 4.

ÖNRENDELKEZÉS, ÖNKORMÁNYZÁS IV. Az önrendelkezéshez és önkormányzáshoz kapcsolódó újkori kérdések

I. Mi valamennyien egyszerre vagyunk magunknak való egyének és társas lények.

Egyéni boldogulásunk feltétele, hogy akarjunk és tudjunk közösen cselekedni.

Az emberek összekapcsolódásának történelmi módjait áttekintettük legutóbb. Azt is tisztáztuk, hogy az emberek a kapitalizmus születésekor "kiszakadtak" abból a társadalmi hierarchiából, amibe addig egy életre beleszülettek.

Ezen a ponton szükséges tisztáznunk még valamit.

A világ többi - nem európai - részén nem történt ez meg. Ott a társadalmak alapjának megmaradt az addíciós (faluközösségi) társadalom. A politikai-uralkodó formák erre épültek és épülnek még ma is.

Európában alakult ez másként illetve a világ azon részein, ahol a betelepülő európaiak alapítottak államokat.

II. De miért mások az európaiak, vagyis Ti is?

Mert a mi életünk és fejlődésünk az ógörög kultúrára, a római jogra és a keresztény vallásra épül. Az európai ember ezek miatt törvényszerűen vált előbb önálló személlyé, majd individummá. Vagyis olyan egyénné, aki "kiszakadt" a veleszületett társadalmi kötöttségeiből. Egyénként is szabaddá vált, vagyis magával rendelkezővé. Ezzel azonban kényszerítve is van arra, hogy rendelkezzen magával, ha nem akarja, hogy mások rendelkezzenek vele. Döntenie kell a saját életének és szűkebb, tágabb emberi közösségeinek dolgaiban. Nektek is, ha nem akarjátok, hogy mások döntsenek rólatok!

Szükségeitek van nektek is valamire, amire az addíciós társadalmak embereinek nem. Ez a valami pedig a személyes identitásotok illetve a társadalmi közösségeitek saját identitása.

III. De mi is ez az (európai) identitás?

Akkor van identitásunk:

- ha tudjuk és érezzük a helyünket a világban illetve elődeink és utódaink között;
- ha tudjuk és érezzük az elérni kívánt céljainkat, amik illeszkednek az elődeink törekvéseihez illetve a mi perspektíváinkhoz, hiteinkhez;
- ha tudjuk és érezzük azon praktikus teendőink sorát, amik - a fentiek szerinti - önmegvalósításunkhoz szükségesek.

A közösségeink szószólói megkönnyítik ezt nekünk azzal, hogy az eszméik szerint (ezekre még visszatérünk) megteszik nekünk a maguk identitás-ajánlatait. Mi pedig választhatunk, hogy melyikük ajánlatával azonosulunk leginkább - és támogatjuk azt, illetve őt.

A történelmi fejlődés folyamatában kiderült az, hogy van Európában egy kulcsfontosságú emberi közösségi szint, a nemzet. Számunkra nagyon fontos a nemzeti identitásunk.

Európa a nemzetek Európája és ebben a tekintetben is teljesen egyedi része a világunknak.

IV. Ha már itt tartunk, akkor azt is tisztáznunk kellene, hogy mi a politika?

Az individualizmusunk egyik eredménye az, hogy nincs már meg köztünk az a "természetes" közös nevező, ami az elődeink között megvolt. Évszázadok óta minden európai ember másként gondolkodik a közösségi teendőiről (is), a maga személyes értékei és érdekei szerint.

Egyezkednünk kell egymással - nekünk magunknak vagy a választott képviselőinknek - hogy közös véleményekre jussunk a teendőinket illetően. Ez nagyon nehéz dolog, mert

mindenkinek engednie kell egy kicsit. Az erősebbeknek kevesebbet, a gyengébbeknek többet. Ezt az "ereszd meg, húzd meg" alkudozást nevezik politikának.

Amennyiben nem stimmelnek a dolgok, akkor egyre több emberben nő a "feszko" és a politikai mozgolódásokból politikai mozgalmak szülehetnek. Belőlük meg egy új politikai erő - a modern korban egy új, vagy megújuló politikai párt.

A mai politikai pártok három eszme-rendszerre (ideológiára) építenek. Ezek a felvilágosodás korában kialakult konzervativizmus és liberalizmus illetve a később kialakult szocializmus. Ezeknek persze sok változata van és a tartalmuk is átalakult az évszázadok során. Ahhoz, hogy értsük a mai dolgokat, röviden át érdemes tekinteni azt, hogy mik is voltak ezek és mik lettek mára?

*

V. Egyáltalán, miért születtek ezek az eszmék Európában?

A születő individuumoknak szüksége volt ezekre, hogy önállóan tudjanak gondolkozni magukról és a világról - az identitásukról.

Kezdetben ez volt a felvilágosodás eszmerendszere. Ennek talaján azonban a későbbiekben sokféle eszme-rendszer alakult ki. Az emberek ugyanis más és más eszmékben ismertek a saját nézeteikre.

Én alapvetően egyetértek azoknak a - sokakat talán meglepő - véleményével, hogy a felvilágosodás kora VIII. Henrikkel és XIV. Lajossal kezdődött. Bár az egyáltalán történelmi ismeretekkel rendelkezők sem ezt tudják róluk, de ők már a józan ész nevében avatkoztak be a gazdaság és a társadalom életébe. (Ennek eredményeként lehetett Anglia és Franciaország később nagyhatalom.) Tény azonban az, hogy a felvilágosodás jóval később Franciaországban élte a fénykorát.

Az eszmerendszerekkel való ismerkedésünket Angliában, az angol polgári forradalom (1648) előtt kezdjük.

1. Új vallási eszmerendszerek - és fejleményeik - Angliában (illetve Amerikában):

A kialakuló angol polgárságnak még nem volt nemzet-eszméje, nacionalizmusa.

Ezért a politikai mozgalmak vallásos formában jelentek meg, a radikálisabb kálvini irányzatokkal összefonódva. Ez volt a puritánok puritanizmusa - polgári értékekkel és követelésekkel. (Érdemes áttekintenek - akár egy tankönyvből is - Oliver Cromwell tevékenységét.)

Abban, hogy az angol máig a legfejlettebb polgári társadalom, nagy szerepe van annak, hogy már egy erős és öntudatos polgárságban alakult ki a nemzeti öntudat, higgadt tartalommal és formában. (Hasonlóan fontos az, hogy a középpolgárság létszámában is a legerősebb társadalmi réteggé vált a későbbiekben. Tehát nem a paraszti és munkás rétegek voltak az angol társadalom meghatározói, ahogy mindenütt másutt Európában is.)

A puritanizmus jellemzői miatt az angol felvilágosodásban mindinkább a gazdálkodásra helyeződik a hangsúly (és ez történik a puritánok által alapított Amerikai Egyesült Államokban is). Emiatt a (gazdasági) liberalizmus is Angliában fogalmazódik meg először.

2. A merkantilizmus - és a formálódó nacionalizmus - Franciaországban:

Colbert - XIV. Lajos minisztere - vastag vörös vonalat húzott Franciaország határain, egy egységes francia gazdaság védelmére, erősítésére. A módszereit a későbbiekben - Angliát kivéve - lényegében minden európai állam használta a nemzetgazdasága erősítésére. Modern változataikban ma is gyakran használják egyes államok - ezt nevezik protekcionizmusnak.

3. A "francia" felvilágosodás:

Az Angliában született felvilágosodás (Newton, Locke) Franciaországban bontakozott ki (Montesquieu, Voltaire, az enciklopédisták, Rousseau és társaik). A felvilágosodás főbb jellemzői a következők:

- hittek a józan ész mindenhatóságában

- nem ismerték el a születési előjogokat - "Mindenki egyenlőnek születik."

- hirdették a szabadságot és a polgári magántulajdon elvét
- az államok működése alapjának a társadalmi szerződést tekintették, jó államnak pedig a hatalmi ágak szétválasztásán alapuló köztársaságot
- világpolgárok, egyben patrióták voltak - új típusú hazaszeretettel, aminek részei
 - a szabadság jogok
 - a méltányos törvények
 - a közkinccsé tett régi értékek és jogok

Amennyiben a dolgot tanulmányozni akarjátok, akkor nézzétek meg az amerikai Függetlenségi Nyilatkozatot (1776) illetve az ennek a mintájára összeállított Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatát (1789).

(Ebből az is kitűnik, hogy a felvilágosodás kora ma is tart. Én úgy szoktam mondani, hogy manapság lépne az emberiség a felnőtt korába. Kérdés azonban, hogy ez sikerül-e neki?!)

4. A liberális eszme-rendszer lényege:

- Szabadság, egyenlőség, testvériség!
- A korlátozott köztársasági állam ("éjjeli őr állam") és az egyéni, állampolgári szabadságjogok hirdetője. Választójogot ad minden felnőtt állampolgárnak.
- Alapja a magántulajdon és a magánszerződések, a szabad kereskedelem és a piacgazdaság.
- Az érték forrása az emberi munka, aminek megvalósulásához a (tőkés) vállalkozók teremtik meg a feltételeket.
- A gazdaságban a szétartó egyéni cselekvésekből a "láthatatlan" (piaci) kéz alkot rendet, ami gazdagodáshoz és a közjó növekedéséhez vezet.
- Szükségszerűnek tartja, hogy a gazdasági versenyben szegénység is születik. Az állam feladatának tartja, hogy a minimális létfeltételeket mindenkinek biztosítsa. (Ez egyben a gazdaság működésének is feltétele, másrészt emberi jog is.)

5. A konzervativizmus lényege:

- Tisztelet, megtartani akarja a meglévő vallási, politikai, kulturális szokásokat, intézményeket.
- Szerinte az emberek egyenlők emberi mivoltukban (jogaikban). Képességeikben, lehetőségeikben azonban nem egyenlők. Ezért köztük természetes módon alakulnak ki alá- és fölérendeltségi viszonyok.
- Szükség van egy uralkodó elite. Ennek az elitnek be kell avatkoznia a gazdaság és a társadalom működésébe, ha úgy látja jónak.
- A társadalmi szegénység létét részben sorsszerűnek tartja, részben az érintettek "hibái" következményének. Kezelését családi és a társadalmi közegek illetve az adományozások társadalmi, egyházi rendszere feladatának látja.

(6. A politikai jobb- és baloldal:

Ez a fogalom-pár onnan ered, hogy a nagy francia forradalom Konventjében az elnöktől jobbra foglaltak helyet az alkotmányos királyság mellett érvelő konzervatívok és balra a radikális köztársaságiak /liberálisok/.

Tágabb értelemben a jobboldaliak Istent és teremtett világát tekintik önmagából és önmagáért való lényegiségnek, az embert pedig ettől mindenben függőnek, viszonylagosnak. Történelem szemléletük ciklikus, föl és leívelő szakaszokkal. A történelmi fejlődés szerintük viszonylagos és azt az örök és változatlan emberi, társadalmi tulajdonságok határozzák meg.

A baloldaliak az embert tekintik önmagáért való lényegiségnek és a világegyetem többi elemét ehhez képest viszonylagosnak. Történelmi szemléletük szerint az ember és a társadalom szükségszerűen /objektíven/ és folyamatosan fejlődik.)

7. Miért született és mi a szocializmus?

A szocialista (közösségi társadalmi) irányzatok azért jelentek meg, mert kiderült a következő. A szabadság, egyenlőség és testvériség megvalósulása - vagyis a kapitalizmus - nem várt következményekkel is járt. Az állandóan a munkanélküliség rémével fenyegetett, brutálisan kizsákmányolt bérmunkások szélsőséges - "dickensi" - nyomorával. Az egyenlő jogok az ő

esetükben semmit nem jelentettek és egészen más gondjaik voltak, mint hogy rendelkezzenek magukkal.

- A szocialisták jellemzője a mindenkori társadalmi igazságtalanságokkal szembeni kritikai szemlélet. Céljuk az összes kizsákmányolt és hátrányos helyzetű társalmi osztály és réteg problémáinak rendszer-szerű megoldása.

- Ehhez szükséges a tőkés kizsákmányolás állami, jogi korlátozása, hosszútávon megszüntetése.

- A társadalmi szegénység számukra nem szükségszerű és nem elfogadható. Nem segínyt és adományokat kell adni a szegényeknek, hanem az emberi méltóságuknak megfelelő munkát. ("Nem halat kell adni, hanem hálót!")

- Szükséges a gazdaság eredményének igazságos, kollektív újraelosztása.

*

VI. Mi az, ami máig megváltozott a fentiek terén?

Alapvetően az, hogy a világ egészén már régen győzött a kapitalizmus és a liberalizmus - ott is, ahol ennek nincsenek tudatában. (Ahol ezt megértették, ott tudatosan "építi" a kapitalizmust - liberális demokrácia nélkül - kommunista diktatúra ugyanúgy, mint muszlin királyság.)

A fejlett világban régi, megóvandó értékévé vált tehát maga a liberalizmus is, ami a kapitalizmus hajnalán még harcolt az akkori konzervativizmus ellen. (Az ún. neoliberalizmus pl. konzervatív irányzat.)

A politikai jobboldalon vannak jelenleg a liberális konzervatív és a konzervatív liberális pártok is. A politikai baloldalon pedig a kapitalizmussal már régen kiegyezett szociáldemokrata és szociálliberális pártok is találhatóak a parlamentekben.

Megváltozott a vallások politikai szerepe, illetve a demokráciához és a nemzeti tudathoz való viszony is.

1. A liberális demokrata köztársaságok megszületésének része volt az állam és az egyházak szétválasztása. Mind a politikai életben, mind pedig az intézmények körében.

Amikor és ahol azonban megerősödnek a hagyományosan konzervatív politikai pártok, ott erősödő módon jelennek meg az egyházak a politikai szintéren és - az állami intézmények mellett - a társadalom intézményei körében.

2. A kapitalizmus fejlődése természetes politikai rendszerének a liberális demokrácia bizonyult. Ez az államforma szerves egységben alakult ki a nacionalizmussal, hiszen a kialakuló tőkés államok a nemzetek államaiként alakultak ki - nemzetállamok lettek.

A fejlettebb államokban a mai napig ezek (a liberális demokrácia és a nacionalizmus) együtt szervezik az egyéneket cselekvő közösséggé.

Ehhez az is szükséges, hogy ott, ahol az államhatalom politikai pártok parlamenti demokráciájaként jön létre - egyéni demokraták tömegei nélkül - ott valóban demokratákká váljanak ezek a tömegek, egy-két nemzedéknyi idő alatt.

Amennyiben ez nem történik meg, csökken a demokrácia társadalomszervező ereje és - erősödő társadalmi gondok esetén - nő a nacionalizmus szerepe. Amennyiben pedig tömegek úgy érzik és gondolják, hogy a saját érdekeik útjába más nemzetek állnak, akkor megszülethet a nacionalizmusból a sovinizmus.

A múltkor már foglalkoztunk ezzel, de most is meg kell erősítenem: nagyon komolyan kell különbséget tennünk a hazaszeretet és a nacionalizmus (a nemzet-szeretet) között illetve a nacionalizmus és a sovinizmus között!!!

*

Itt és ennek a képzésnek a során nem feladatunk, hogy az eszmei, politikai szélsőségekkel foglalkozzunk.

A következőt kell ezzel kapcsolatban tisztáznunk.

Mindazok a társadalmi "erők", akik - legyenek akár a jobb-, akár pedig a baloldalon - a céljaik

megvalósításában lehetséges eszközüknek tartják a társadalmi erőszakot, emberellenesek és szélsőséges eszmék politikai erőinek tekintendők.

A képzésünk záró foglalkozása előtt egy kis gondolkodási szünetet kell tartanunk.

Érdemes végigvennetek azt, hogy mit is tanultunk eddig.

Mi is kell ahhoz, hogy az emberek rendelkezni akarjanak és tudjanak önmagukkal és közösen együtt a közösségeikkel? Milyen társadalmi köreinkben vannak meg ezek a minimum feltételek? Ez a kérdés Rátok is vonatkozik! Értelmes tizenéveseknek is lehet ugyanis erre igénye és képessége, a maguk gondjainak és igényeinek világában.

Mit tanulhatunk meg és el a 2500 évvel ezelőtti ógörög demokratáktól? Milyen tulajdonságok jellemezték őket és milyen módokon szerveződtek ők össze cselekvő közösséggé?

Általában az emberi történelem során hogyan szerveződtek össze az emberek cselekvőképes közösségekké? Lehetséges-e az, hogy emberek a mai világunkban is hordaként vagy törzsként, vagy éppen egy szent korona jegyében szerveződjenek össze?!

Mi mondható el a mai magyar politikai pártokról annak tükrében, amit eddig tanultunk?

Tárgyilagos távolságot tartva tőlük, mennyiben konzervatívak, liberálisak vagy éppen szocialisták azok szerint, amit mondanak és amit tesznek?

A választás köztük a Ti dolgotok lesz, ha választó polgárokká értek.